

високим рівнем правосвідомості і правової культури стан відповідності суспільних відносин правовим нормам, який реалізується через правомірну поведінку.

Література:

1. Бачинин В.А. Энциклопедия философии и социологии права. – СПб.: Издательство «Юридически центр Пресс», 2006. – 1093 с.

2. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах. Изд. 2-е, перераб. и доп. Отв. ред. проф. Н.М.Марченко. Том 3. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. – 528 с.

Ухач В.З.

канд. істор. наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

ПЕРША КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, ЕТАПИ, ОСОБЛИВОСТІ

У період з 1917 по 1921 роки поряд із становленням більшовицької державної системи, формувалися і основи радянського права, характерними рисами якого були:

— по - перше, джерелами права в Україні цієї доби був закон та так звана революційна правосвідомість;

— по - друге, Статутом про народні суди від 10.12.1918 року було остаточно заборонено старі закони, а судді при прийнятті рішень мали керуватися власним сумлінням і революційною правосвідомістю [3, 345]. Отже, було покладено початок так званому радянському революційному праву, яке було різноманітним у кожній губернії, повіті, місті, селі;

— по - третє, характерною рисою радянських законів (декретів, постанов) була їх короткість та заідеологізованість. Вони не мали за мету усе передбачити, а подавали лише основні принципові засади [2, 186]. У радянській теорії права цього періоду не визнавалось положення: «Злочин відсутній, якщо він не передбачений законом, відсутня була і презумпція невинуватості» і ін.;

— по - четверте, радянське революційне право відкинуло звичай як джерело права;

— по - п'яте, у цей період виникає так зване партійне право, де резолюції і постанови партійних органів, складені в декларативній формі мали обов'язковий юридичний характер;

— по - шосте, більшовицький законодавець спеціально передбачав недостатність законів з тим, щоб можна було керуватися так званою революційною правосвідомістю, тобто ідеологічними поглядами, які мали суто класовий характер і не ставали нормами радянського революційного права [7, 138]. Таким чином, радянські юридичні норми окресленого періоду утворювалися під впливом більшовицької ідеології і не охоплювали всю різноманітність можливих юридичних дій.

Утвердження радянського режиму, перехід до нових (неп був зумовлений крахом більшовицької економічної політики. - В.У.) економічних відносин, прагнення утвердитися на міжнародній арені були одними з ключових факторів, що спричинили потребу у правовому регулюванні нових суспільних відносин.

Автор ставив собі за мету, у стислій науковій розвідці, дослідити причини, етапи та особливості першої кодифікації радянського права в Україні.

Окремим аспектам першої кодифікації законодавства радянської України присвятили свої праці такі вчені як І. Будзилович [1, 62], І. Усенко, Л. Рябошапка [6, 22], І. Шимко, В. Чехович, О. Шевченко та ін.

Причини кодифікації:

по - перше, була своєрідним «матеріальним втіленням» курсу на революційну законність, наочним свідченням відмови від правового нігілізму перших революційних років [9, 221];

по - друге, мала на меті зафіксувати у найбільш систематизованому вигляді правові форми нових суспільних відносин;

по - третє, була зумовлена внутрішніми потребами системи радянського законодавства, зокрема наявністю в ній суттєвих суперечностей, прогалин тощо;

по - четверте, міжнародний фактор, оскільки здійснення непу розпочалося напередодні Генуезької конференції, яка пов'язувалася з можливим вступом Радянських Республік до світового співтовариства, а це вимагало від членів «цивілізованого ставлення» до державно - правових інститутів, «європейської системи юридичних норм»

Етапи («хвилі») першої кодифікації:

1) 1921 - 1925 роки - в УСРР в основному було кодифіковано більшість галузей радянського законодавства, що відповідало завданням відбудовчого періоду і початку непу;

2) 1926 - 1927 роки - стрімке зростання загальносоюзного законодавства, прийняття Конституції СРСР 1924 року, зміни у суспільних відносинах у зв'язку з завершенням відбудовчого періоду і взяттям курсу на індустріалізацію та колективізацію України (Кодекс законів про сім'ю ... 1926 р.; адміністративний кодекс 1927 р.; нова редакція Кримінального та Кримінально - процесуального та Земельного Кодексів 1927 р.);

3) 1927 - 1929 роки - уже в умовах відмови від непу було прийнято ряд кодексів: Статут цивільного будівництва (лютий 1928 р.), Гірничий кодекс (серпень 1928 р.), Цивільно - процесуальний кодекс (вересень 1929 р.), нова редакція Положення про судоустрій (1929 р.) [5, 282];

4) 1929 - 1930 роки - логічним завершенням кодифікаційних робіт стало видання 7-го Систематичного зібрання чинних законів УСРР - одного з попередників майбутніх радянських зводів законів.

Особливості кодифікації.

1. Враховуючи міжнародний фактор, але не сприймаючи «традиційну», тобто буржуазну правову форму, більшовики висунули ідею наповнення старих форм новим змістом: а) забезпечення пріоритету загальнодержавних інтересів [8, 112]; б) надання державі права у разі потреби втручатися у будь - які урегульовані законом відносини, незважаючи на «традиційні права і свободи» (наприклад, порушуючи класичний юридичний принцип «немає злочину, якщо він не передбачений законом», стаття 10 КК УСРР припускала можливість визнання певного діяння злочином за аналогією).

2. Незважаючи, на зовнішню подібність з європейськими кодексами, радянське законодавство 20 - х років міцно стояло на сторожі «інтересів диктатури пролетаріату» [4, 145]. А текстуально однакові статті радянських і західно - європейських кодексів використовувалися з різною класовою метою, у діаметрально - протилежних соціальних умовах і застосовувалися судами, що стояли на принципово різних позиціях.

3. Позитивним явищем було те, що спираючись на так звані «революційні завоювання», кодифікація створювала ліберальний режим, суттєво розширювала права і свободи особистості, забезпечувала певну стабілізацію суспільства і зміни, що відбувалися із непом.

4. Базуючись на принципі єдності радянського законодавства, беручи за приклад законодавчі акти РСФРР як відправний пункт, кодифікація враховувала деякі специфічні економічні, національні і побутові умови України. Проте, в більшості кодексів ці зміни були не значні. Так, у ЦК УСРР було всього дві дрібні відмінності, у КК УСРР 11 нових статей.

5. У багатьох випадках українські юристи випереджали своїх російських колег. Так, проект Цивільно - процесуального кодексу, опублікований у 1922 р. було використано для підготовки російського кодексу. Лише в Україні було прийнято цікаві й неоднозначні акти, такі як Адміністративний кодекс та Кодекс законів про народну освіту. На Україні значно більше, ніж у Росії, просунулися спроби підготовки суцільної кодифікації, результатом яких стало видання Систематичного зібрання чинних законів УСРР.

Таким чином, досвід першої кодифікації законодавства УСРР дає багато для сьогоденної правотворчої роботи. Це, насамперед, правова рег-

ламентация, процедура підготовки кодифікаційних актів, поетапність кодифікаційних робіт, вирішення техніко - юридичних і термінологічних проблем, використання деяких положень кодексів 20-х років, або ж їх проектів, які актуальні для сьогодення.

Література:

1. Будзилович І., Юрченко А. Перший Земельний кодекс України та проблеми сучасного земельного законодавства України / І. Будзилович // Право України. - 1998. - № 2.
2. Історія держави і права України. Академічний курс: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. - К., 2000. - Т. 2.
3. Іванов В.М. Історія держави і права України: Підручник / В.М. Іванов. - К.: МАУП, 2007.
4. Історія українського права / За ред. О.О.Шевченка. - К.:Олан, 2001.
5. Мокін І.С. Кодифікація українського права в період непу / І.С. Мокін // Правове життя сучасної України. Мат-ли міжн. наук. конф. 21-22.05.2010. - О.: Фенікс, 2010.
6. Рябошапка Л.І. Перший кодекс законів про народну освіту України / Л.І. Рябошапка // Право України. - 1992. - № 9.
7. Шимко И.Б. Первая кодификация законодательства УССР / И.Б. Шимко. - К., 1989.
8. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР / И.Б. Усенко. - К., 1989.
9. Чехович В.А. Перша кодифікація радянського законодавства / Мала енциклопедія етнодержавознавства / В.А. Чехович. - К.: Довіра: Генеза, 1996.

Череватюк В. Б.

к.і.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного авіаційного університету

НАУКОВИЙ ДОРОБОК КОМІСІЇ ДЛЯ ВИУЧУВАННЯ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Як відомо, існує більше чотирьохсот вчень про право та значна кількість визначень що таке право. Дослідники цього складного явища не можуть зійтися ні на одному з них, так як кожне інтерпретує лише сторону, частину чи окрему якість права і не охоплює сутність цього феномену в цілому. Тому важко не погодитись із думкою, що чим більше ми знаємо про право, тим більше не знаємо, що це таке. Точно така ж ситуація виникає у сфері розуміння та пояснення такого явища, як звичаєве право. Про це свідчать складні і різноманітні підходи у трактуванні поняття звичаєве право, що пропонує нам сучасна загальна теорія права, які прямо залежні від типів праворозуміння. Для ґрунтового вивчення цього питання важливо знати різні точки зору, що пропонує нам, як європейська, так і украї-